

Starosti výchovných poradcov

(Na margo rozhovoru so štátnym tajomníkom MŠ SR F. Tóthom v 22. čísle UN 2003)

My výchovní poradcovia (pováčšine ženy) sme skupinou učiteľov, ktorých pracovné zaťaženie je takmer na úrovni zástupcov riaditeľov škôl. Ani viacerí vysokopostavení a zodpovední úradníci možno nevedia, akú máme náplň práce. Čo je ale horšie, často to nevieme presne ani my sami. Do dnešného dňa nebol totiž vydaný štatút výchovného poradcu, ani jeho náplň práce nie je v žiadnej vyhláske podrobne rozpracovaná. Takže väčšina výchovných poradcov (ďalej VP) nemá žiadny dekrét na túto funkciu. Zrejme to takto niekomu vyhovuje, lebo tak možno na naše plecia neustále nakladať nové a nové povinnosti (najprv 2 – 3 násobný počet prihlášok na stredné školy, potom starostlivosť o integrovaných žiakov... a túto prácu navyše nijako neoceňovať...) Niekedy to až hraničí s porušovaním ľudských práv (právo na odmenu za prácu a právo na oddych a regeneráciu). Výchovný poradca má na svoju prácu vyčlenené podľa počtu žiakov na škole 1 – 3 hodiny týždenne. Môj osobný prieskum ukázal, že keď by chcel VP vykonávať svoju prácu zodpovedne, tak len v januári by musel pracovať ako VP asi 50 hodín. A to bolo v čase, keď si žiaci podávali na stredné školy len 1 prihlášku! Teda viac než 1,5 hodiny denne (vrátane sobôt a nedeľ). Samozrejme, že sú mesiace, keď jeho záťaž nie je až taká veľká. Ale: koľko si v januári — februári odpracuje za iné mesiace? VP sa okrem práce s prihláškami musí v januári venovať aj iným dôležitým činnostiam, na ktoré sa potrebuje tiež sústrediť, aby ich vykonal zodpovedne:

- pripravovať sa na vyučovanie a učiť,
- opravovať polročné previerky a uzatvárať známky,
- riešiť výchovné problémy so žiakmi a zabezpečovať psychologické vyšetrenia, konzultácie so psychológom,
- absolvovať rôzne konzultácie s rodičmi,
- zabezpečovať metodickú pomoc rodičom a učiteľom,
- ak je triednym učiteľom, vyplňovať všetky výkazy k polročnej klasifikácii a vysvedčenia,
- ak je treba, musí aj suplovať,
- okrem toho plní úlohy VP (podrobne o nich ďalej).

Kedy to má jeden človek všetko stihnúť? Náročnosť tejto práce je ešte znásobená tým, že nie je nijako zohľadnená v rozvrhu hodín VP. Nemá k dispozícii telefón, počítač, kopírku. Výchovný poradca je dokonca aj triednym učiteľom (čo na menších školách zrejme ani inak nejde), má na starosti kabinet, prípadne súťaž vo svojom predmete. Veľká časť z toho je dnes neohodnotená práca!

Posúdme spolu, čo musí výchovný poradca robiť len okolo prihlášok na stredné školy :

1. Oboznámiť sa so sieťou škôl, s novými školami a odbormi (zrušenými školami, resp. odbormi) a ich požiadavkami. Keďže sa to stále mení, musí to VP robiť stále nanovo. Aby toto všetko kompletne zvládol, potrebuje na to minimálne 2 hodiny.
2. Oboznámiť rodičov s postupom a rozdať prihlášky. Potom len príprava koncepcie a stretnutia s nimi trvá minimálne 2 hodiny. Za každého "oneskoreného" rodiča treba pridať ďalšiu pol hodinu navyše. Plus 2 hodiny, ktoré trvá samotná porada (hromadná) s rodičmi.
3. Vybierať kompletne vyplnené prihlášky späť a často v strese kontrolovať ich úplnosť. Kontrola údajov – to vyžaduje naozaj pevné nervy. VP kvôli rôznym nedostatkom (chýbajúce potvrdenie od lekára, nevyplnený odbor štúdia, nevyplnené rôzne iné kolónky) musí behať cez prestávky, ktoré ani inak nestačia, aby sa VP pripravil na ďalšiu hodinu (výmena učebníc, kazeta v magnetofóne, pomôcky, atď.). V období práce s prihláškami nemá VP doslova čas "ani dýchať" a nieto ešte sústredene učiť. Navyše, rodičia sú pri jeho najmenšom zaváhaní odhodlaní sťažovať sa až na MŠ SR, a to aj bez overených informácií. Naopak svojimi chybami a nepozornosťou dokážu práve rodičia resp. zákonní zástupcovia úplne rozrušiť i tú najpremyslenejšiu prácu výchovného poradcu. Ten je v takých prípadoch, úplne bezmocný. On musí znášať dôsledky nepremyslenej a narýchlo realizovanej práce nadriadených zložiek. Tieto dôsledky si tam "hore" treba konečne uvedomiť, lebo na preťaženosť výchovného poradcu, doplácajú všetci žiaci, ktorých učí.
4. Na kontrolu kódov škôl a odborov potrebuje VP pri 80-tich prihláškach najmenej ďalšie 3 hodiny. V prípade, že zistí nedostatky v údajoch na prihláške, musí vyhľadať žiakov (keď sú chorí je tu ďalší problém) a zasa nejaký čas čakať, kým údaje opraví, doplní a až potom môže všetky prihlášky ďalej kompletizovať.
5. Okrem kódov škôl treba skontrolovať a dopísať známky za I. polrok, rodné čísla, adresy. To sú ďalšie 3 – 4 hodiny práce.

6. K prihláškam musí VP potom pripnúť kópie diplomov, ktoré žiaci odovzdali a ešte dodatočne prinášajú...
7. Zo všetkých zhromaždených prihlášok treba prepísať údaje (kódy a známky) do tlačiva pre školské výpočtové stredisko (ŠVS) ako aj pre vlastnú potrebu. Na to treba vyčleniť ďalšie 3 hodiny.
8. Potom musíme dať podpísať prihlášky riaditeľovi školy a opečiatkovať ich. Pri podpisovaní riaditeľovi „asistujeme“, čo môžeme zároveň využiť na rozhovor s ním, na ktorý je inokedy nedostatok času. Lenže táto procedúra je vždy rušená operatívnymi činnosťami riaditeľa – telefóny, návštevy a pod.
9. Podpísané a opečiatkované prihlášky možno teraz roztriediť podľa škôl, napísať adresy na obálky (môže to robiť aj tajomníčka, ale v tom prípade je potrebné pripraviť jej podklady, čo by bola dvojnásobná práca) vypísať sprievodné listy, odkopírovať ich pre evidenciu školy .
10. Ak škola posieľa zvlášť prihlášky na talentové skúšky a zvlášť na riadne termíny, vtedy musí VP vykonávať niektoré činnosti dvakrát, pričom pri zjednotenom termíne by to robil len raz. Preto by bolo lepšie zjednotiť termíny odoslania prihlášok naraz na všetky školy napr. do 15. marca. Prípadne stanoviť pravidlo, že prihlášky na talentové skúšky by si posielali sami rodičia.
11. Okrem uvedeného musí VP realizovať podobný postup s prihláškami na 8-ročné gymnáziá (o niečo menej náročný). Pri 35 – 40 prihláškach však i tak potrebuje na vybavenie 2 – 3 hodiny.

Na časovú náročnosť práce VP v uvedenom období sa doteraz vôbec nepamätalo a v termínovníku ŠVS, ktorý VP dostali v októbri, sa ani teraz nepamätá. Podľa neho totiž môžu rodičia odovzdať prihlášku do 15.2., ale VP musí do tohto termínu mať všetky údaje nielen spracované, ale aj odoslané. V tom prípade mu ale nezostáva nič iné než: skrútiť so súhlasom rodičov termín odovzdania prihlášok, alebo nedodať výpočtovému stredisku údaje v požadovanom termíne. Celá práca s prihláškami prebieha v každej ZŠ vo veľkom časovom strese. Žiaci i rodičia menia do poslednej chvíle svoje rozhodnutia, pretože do 15.2. majú na to právo. Každá zmena ale stojí školu peniaze a výchovného poradcu čas, čo si nikto neuvedomuje.

Vedenia škôl jednajú neraz s výchovným poradcom tak, akoby úspešné zabezpečenie celej práce s prihláškami bola jeho „súkromná vec“. Necítia zodpovednosť ani vtedy, keď VP ochorie a treba za neho zabezpečiť termínované úlohy. Keď napríklad nechajú ležať celý

týždeň na stole tlačivo pre ŠVS bez povšimnutia, vtedy sa ukáže, že sa v tejto práci vôbec nevyznajú. Ako ju potom môžu spravodlivo ohodnotiť? Kto má riaditeľom ZŠ a zástupcom ozrejmiť náplň tejto práce? Nazdávam sa, že riaditeľov škôl by bolo treba v rámci funkčných školení aspoň trocha v tejto oblasti zaškoliť. Po zavedení novely vyhlášky o prijímaní na SŠ argumentovalo MŠ SR tým, že riaditelia škôl nemali na porade žiadne zásadné pripomienky. Oni ich jednoducho nemohli mať, pretože sa v tejto problematike sa až tak detailne nevyznajú (sú však i výnimky) a celkom sa spoliehajú na svojich výchovných poradcov. Ťažko si predstaviť, čo by robil riaditeľ školy, keby bol jeho VP v tom rozhodujúcom čase napr. hospitalizovaný. To by bola pre niektoré školy hotová katastrofa. Preto by mala vyhláška pamätať aj na časové rezervy a výnimočné situácie!

Po zavedení vyhlášky a sťažnostiach VP na ich preťaženosť, argumentovalo MŠ tým, že vyhláška bola urobená pre žiakov a nie kvôli učiteľom, resp. VP. Tento argument považujeme za neodôvodnený. Uvedomujú si kompetentní pracovníci na MŠ SR, aká dôležitá je pohoda učiteľa (VP) pri výchove žiakov? Alebo cieľom rezortných právnych predpisov je, aby bol učiteľ stále viac stresovaný a svoju nepohodu či nervozitu prenášal na žiakov? Aj výchovný poradca má ako každý iný človek svoje potreby, záujmy a povinnosti v rodine, ktoré treba tiež vziať do úvahy, aby bol v poriadku fyzicky aj psychicky.

Výchovných poradcov by však bolo možné odbremeniť pomerne jednoduchými opatreniami, a tak podstatne znížiť podiel ich neohodnotenej práce:

1. Navrhujeme zmeniť tlačivo prihlášky na strednú školu tak, aby v ňom bolo presne vyznačené, ktoré údaje má vyplíňať rodič resp. zákonný zástupca (rodné číslo, adresy, osobný údaje, škola a odbor, na ktorý sa hlási) a údaje, ktoré má vyplíňať škola (známky, kód školy ...), a tým určiť presnú zodpovednosť za správnosť vyplíňaných údajov. Tak by sa odstránili mnohé spory, ktoré vznikajú medzi školou a rodičmi.
2. Vypracovať náplň práce VP tak, aby zodpovedala jeho skutočne určenej pracovnej dobe. Čiže, nepridávať mu neustále povinnosti, ale ich naopak, redukovať podľa možností ohodnotenia tejto práce.
3. MŠ SR by malo uznať, že práca VP je oveľa zložitejšia a časovo náročnejšia, než je doteraz stanovené, treba VP postaviť na úroveň zástupcu riaditeľa a upraviť (znížiť) jeho vyučovaciu povinnosť. V každom prípade treba VP odbremeniť (okrem iného) od povinnosti vykonávať dozory a triednictvo.

Pripomienky k termínom:

1. Z pohľadu VP sú navrhované termíny už vyhovujúcejšie (až na termín odovzdania údajov do ŠVS), ale predsa však by bolo aj v budúcnosti potrebné prihliadať na tieto skutočnosti:
 - nezabudnúť, že žiak má právo sa odvolať a robiť opravné skúšky a dosiahnuť zmenu polročnej známky
 - ak 31.1. dostane vysvedčenie a odvolá sa, trvá určitý čas, kým vykoná opravnú skúšku (môže však aj ochorieť, čím sa mu termín predĺži) a kým je vypísané nové vysvedčenie,
 - na tieto prípady treba vo vyhláške pamätať a podľa toho zosúladiť termíny odoslania údajov pre ŠVS,
 - toto je aj príklad toho, že vyhláška by mala pripúšťať aj výnimky (týka sa to aj žiakov, ktorí sú v danom čase v zahraničí a o ktorých sa tam nič nehovorí),
2. Ak rodičia odovzdajú prihlášky do 15.2., nie je pre ZŠ už žiadny problém, odoslať všetky prihlášky naraz do 15.marca:
 - jarné prázdniny by však mali byť termínované tak, aby VP stihol so žiakmi ešte pred ich začiatkom prekonzultovať prípadné nejasnosti,
 - potom by mohol prázdniny využiť nielen na oddych, ale aj na pokojné spracovanie prihlášok,
 - nepovažujeme za efektívne, aby prácu musel "odložiť" nedokončenú, a potom sa k nej musel ešte raz vrátiť (opäť v zhone a strese).

Aké možnosti má výchovný poradca využívať pri svojej práci výpočtovú techniku?

1. Návrh novely vyhlášky uverejnilo minulý rok MŠ SR na internete tesne pred Vianocami, keď už každý VP ledva čakal, že si oddýchne a nie aby ešte písal pripomienky. Navyše MŠ SR určilo na odoslanie pripomienok taký šibeničný termín, že väčšina VP sa o tejto možnosti ani nestihla dozvedieť. My totiž nesedíme celý deň pri počítači a nečakáme, či sa náhodou niečo dôležité pre nás niekde neobjaví.
2. Pre ľudí odtrhnutých od života „tam dolu“ je zrejme ťažké si uvedomiť, koľko ZŠ a teda aj VP má (nemá) vôbec prístup na internet, či v tom čase malo. Nemohli sa teda týmto spôsobom k vyhláške vyjadriť.

3. Mnoho VP nielenže nemá prístup na internet, ale nemá vôbec počítač, resp. má k nemu obmedzený prístup, či dokonca nemá ani vlastný kabinet. A to už nehovoríme o možnosti školení pre prácu s počítačom.
4. Výhovným poradcom by v prípade prístupu na internet mohol uľahčiť prácu s prihláškami aj počítačový program, ktorý niektoré školy úspešne používajú. Väčšina VP však o ňom nielenže nevie (ZŠ si ho musí zakúpiť), ale ak aj o ňom vie, nemá počítač (práca s databázou žiakov je možná len na ústrednom počítači ZŠ). A ak aj má prístup k tomuto počítaču, chýba zaškolenie pre prácu s týmto programom a VP je odkázaný na pomoc iného kolegu.
5. Tento program umožňuje vytlačiť prihlášku priamo z počítača už vyplnenú a prekontrolovanú, čím by sa zjednodušilo ich zaobstarávanie. Bolo by však potrebné zaviesť aspoň minimálny poplatok za každú vytlačenú prihlášku (10 Sk) a to by malo byť uvedené priamo na prihláške.
6. Bolo by potrebné, aby ŠVS zabezpečili pre VP školenia k tomuto programu a upozornili riaditeľov škôl, aby zabezpečili pre VP bezproblémový prístup k centrálnemu počítaču.
7. MŠ SR by si malo v podobných prípadoch uvedomiť, že dnes ešte nie je možné komunikovať so ZŠ výlučne cez internet. Mnohí učitelia môžu iba snívať o tom, aby mali zo svojich plátov vlastný počítač doma a mohli sa teda v práci na ňom rýchlejšie zdokonaľovať !

Preto, ale nielen preto, by bolo oveľa lepšie, zvolať každoročne všetkých VP v každom kraji na celodenné stretnutie (nielen na 2 hodiny, aby už na ich pripomienky nezostal čas) za účasti zástupcov MŠ SR. Takýmto nedirektívnym spôsobom by sa dosiahlo oveľa viac, než takým, ktorý MŠ SR uplatnilo minulý rok, keď na žiadnu diskusiu nebol skutočný priestor. Vyhláška by takto mohla byť (aj na základe našich dlhoročných skúseností) kvalitnejšia a stabilnejšia

Záverom chceme vyjadriť stanovisko k praxi MŠ SR, ktorou často obhajuje vydané normy. Ide o formuláciu, že "vyhláška prešla medzirezortným pripomienkovým konaním". Pýtame sa, či môže byť medzirezortné pripomienkovanie dôležitejšie, ako názory odborníkov v rámci samotného rezortu?

My si myslíme, že takýto postup nemá veľa spoločného s demokraciou, ale ani so zásadami tvorivého riadenia, ktoré napr. od učiteľa vyžaduje každá inšpekcia. Nič nemožno preceňovať ani podceňovať, a preto musí byť "vnútrorezortná diskusia" prinajmenšom taká dôležitá ako "medzirezortná".

Bratislava, 14. októbra 2003

Jarmila Blažeková